

از تبریز تا مشهد

پژوهشی پیرامون زندگی و قیام

کلنل محمدتقی خان پسیان

○ غلامرضا آذری خاکستر

- از تبریز تا مشهد (پژوهشی پیرامون زندگی و قیام کلنل محمدتقی خان پسیان)
- تألیف: دکتر یوسف متولی حقیقی
- ناشر: مشهد، بانک قلم، ۱۳۸۰، ۱۴۲ ص

کتاب از تبریز تا مشهد، نوشته دکتر یوسف متولی حقیقی، تحقیقی منسجم و مستند در جهت معرفی و شناساندن کلنل محمدتقی خان پسیان است. نویسنده، ضرورت تدوین چنین کتابی را اینگونه بیان می‌دارد:

«در مورد داستان زندگی و مرگ این سرباز فداکار میهن، کتاب‌های چندی تألیف و منتشر شده است. اما از آنجایی که ضرورت تدوین اثری مختصر و در عین حال فراگیر و مستند در این زمینه احساس می‌شد، پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفت.»

جنبش کلنل محمدتقی‌خان پسیان در خراسان از جمله

جنبش‌هایی است که در سال ۱۳۰۰ خورشیدی و با هدف براندازی دولت قوام‌السلطنه شکل گرفت محمدتقی خان در سال ۱۲۷۰ در شهر تبریز متولد و موفق به کسب درجانی در نیروی تازه تأسیس ژاندارمری ایران گشت و در جریان جنگ جهانی اول در کنار نیروهای ارتش روس و انگلیس جنگید. وی در شهریور ۱۲۹۹، به فرماندهی خراسان منصوب و روانه مشهد شد.

از آنجا که جاه‌طلبی‌ها و ثروت‌اندوزی‌های احمد قوام‌السلطنه با آزادیخواهی محمدتقی‌خان و پایبندی وی به سنت‌های مشروطه مغایر بود، در سال ۱۲۹۹ به دستور دولت، قوام‌السلطنه، والی مقتدر خراسان توسط کلنل محمدتقی خان دستگیر و برای محاکمه، روانه تهران شد و خود به دستور سیدضیاءالدین، نخست‌وزیر کودتا، مسئولیت اداره خراسان را برعهده گرفت.

با سقوط کابینه کودتا و نخست‌وزیری قوام‌السلطنه، کلنل محمدتقی‌خان به علت برخورد‌های غیردوستانه قوام از یک سو و شرایط سیاسی آن روزگار از سوی دیگر، دچار شرایط خاصی گردید که او را به ایستادگی در مقابل دولت مرکزی و شخص قوام‌السلطنه واداشت. مقاومتی که به قتل او در دهم مهرماه ۱۳۰۰ در نزدیکی‌های قوچان، توسط خوانین همدست با قوام انجامید.

برخی مورخین، جنبش کلنل محمدتقی خان را حرکتی تجزیه‌طلبانه و وابسته به کشورهای بیگانه قلمداد کرده‌اند. اما اسناد و شواهد موجود به درستی و صراحت نشان می‌دهد که حرکت او نه تنها تجزیه‌طلبانه نبود، بلکه شخص

محمدتقی خان، به شدت مخالف با حضور و نفوذ بیگانگان در ایران بوده است. در نوشته‌ها و گفته‌های محمدتقی خان، عشق به انسان و ایران موج می‌زند و «انجام ده‌ها اقدام عمرانی و خدمات همگانی و حاکمیت نظم و قانون در دوران حاکمیت کوتاه او بر خراسان، نام او را به عنوان یکی از برجسته‌ترین حکام خراسان در ایران جاودانه» ساخته است.

کتاب با پیشگفتاری از نویسنده آغاز شده، سپس به بررسی دورانی از زندگی محمدتقی خان در قالب از ترکمانچای تا تبریز، از تهران تا برلین و از برلین تا مشهد پرداخته می‌شود. نویسنده

همچنین به اوضاع خراسان در آستانه ورود کلنل محمدتقی خان پسیان اشاره کرده، پژوهش خود را تحت عناوین زیر ادامه می‌دهد:

کلنل محمدتقی خان و حکومت قوام‌السلطنه، بازداشت قوام‌السلطنه، حکومت کلنل محمدتقی خان پسیان در خراسان، کلنل و اداره امور آستان قدس رضوی، اقدامات عمرانی و خدمات همگانی دوره حکومت کلنل محمدتقی خان، برخورد کلنل محمدتقی خان با شورشیان خراسان، نخست‌وزیری قوام‌السلطنه و عزل کلنل محمدتقی خان از حکومت خراسان، حکومت نجدالسلطنه در خراسان و برخورد کلنل محمدتقی خان با آن، صمصام‌السلطنه بختیاری و حکومت خراسان، آغاز قیام کلنل محمدتقی خان پسیان، امیرشوکت‌الملک و کلنل محمدتقی خان، کارشکنی‌های کنسول انگلیس و واکنش هواداران کلنل، شورش خوانین شمال خراسان، رویارویی کلنل محمدتقی خان پسیان با شورشیان کرد و پایان زندگی او، تشییع جنازه کلنل محمدتقی خان پسیان، برگزاری اولین مراسم بزرگداشت کلنل پس از قریب به هشتاد سال، خلاصه سخن و برخی از اسناد و مدارک.

پی‌نوشت:

۱- متولی حقیقی، یوسف: از تبریز تا مشهد، بانک قلم، ۱۳۸۰، صص ۱۳۳ و ۱۳۲.